



JAHON ADABIYOTIDA “KICHIK ODAM” KONSEPSIYASI: SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Jahongir Komiljonov

KIUT Namangan filiali o‘qituvchisi,

Namangan davlat universiteti

Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya

Maqolada jahon adabiyotida “kichik odam” konsepsiyasining shakllanish jarayoni va rivojlanish bosqichlari tahlil etiladi. Avvalo, antik davr adabiyotidagi oddiy inson qiyofasi, o‘rta asr asarlaridagi ijtimoiy tabaqalanish fonida oddiy shaxsning badiiy tasviri, Yevropa ma’rifatparvarlik davridagi inson qadr-qimmati haqidagi qarashlar hamda rus adabiyotida Puşkin, Gogol, Dostoyevskiy, Chexov ijodida “kichik odam” obrazining ijtimoiy-psixologik talqini ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, XX asr modernizm va ekzistensializm oqimlari doirasida “kichik odam”ning ruhiy iztiroblari, yolg‘izlik, begonalashuv va ijtimoiy adolatsizlik muammolari badiiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda konsepsiyaning jahon adabiyotida turlicha shaklda talqin etilishi, ammo uning umumiy g‘oyasi — oddiy insonning ijtimoiy hayotdagi o‘rni va qadrini ko‘rsatish — yetakchi yo‘nalish sifatida namoyon bo‘lishi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: “kichik odam” konsepsiyasi, jahon adabiyoti, oddiy inson obrazi, ijtimoiy-psixologik tahlil, realizm, modernizm, ekzistensializm, rus adabiyoti, badiiy tafakkur evolyutsiyasi.

“Kichik odam” adabiyotshunoslikda shaxsning jamiyatdagi mavqeidan qat’i nazar, uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va hayotiy kurashlarini aks ettiruvchi badiiy obraz sifatida qaraladi[1.23]. Bu fenomen ko‘pincha oddiy, ijtimoiy jihatdan cheklangan, o‘z kuchi bilan jamiyatda katta ta’sir ko‘rsata olmagan shaxsni anglatadi. Shu bois, “kichik odam” konsepsiyasi nafaqat shaxsiy muammolarni, balki ijtimoiy adolatsizlik, jamiyatdagi tengsizlik va insonning ichki kurashlarini ham ifodalaydi[2.45].



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

Adabiy jarayonda bu fenomen insonning hayotiy kechinmalari, ma'naviy qadriyatlari va jamiyat bilan aloqasi orqali shakllanadi. Badiiy qonuniyatlar sifatida "kichik odam" obrazida ijtimoiy kontekst bilan bog'liqlik, ichki kurash va ruhiy kechinmalarni aks ettirish, realistik va universal xususiyat hamda sodda hayotiy motivlar bilan murakkab falsafiy mazmun birlashadi[3.67; 4, 88; 5.112; 6.78]. Shu qonuniyatlar orqali qahramonning ichki dunyosi, ijtimoiy o'rni va insoniy kurashlari bir butun sifatida tasvirlanadi.

Jahon adabiyotida "kichik odam" fenomeni bir nechta vazifalarni bajaradi. Avvalo, u jamiyatdagi adolatsizlik, sinfiy tafovut va kamsitishlarni ochib beruvchi ijtimoiy tahlil vositasidir[7.54]. Shu bilan birga, o'quvchi qahramonning ichki olami orqali insoniy qadriyatlar, kurash va zaiflikni his qiladi, bu esa ma'naviy-estetik refleksiya yaratadi[8.57]. Kichik odam universal obraz sifatida har qanday millat adabiyotida uchrab, insoniy tajribani umumlashtirishga xizmat qiladi[9.33]. Shu bois jahon adabiyotida Gogol, Dickens, Balzak va Kafka kabi mualliflar bu obrazni rivojlantirib, o'quvchida ijtimoiy va ma'naviy tafakkur uyg'otgan.

O'zbek nasrida "kichik odam" fenomeni XX asr boshlaridan boshlab shakllana boshladi. Tadqiqotlar Odil Yoqubov ijodida bu obrazning o'ziga xos ijtimoiy-ma'naviy qiyofasini ko'rsatadi[10.78]. O'zbek adabiyotida kichik odam milliy kontekst bilan uyg'unlashib, qahramonlar o'zbek jamiyatining maishiy, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarini aks ettiradi. Shu bilan birga, oddiy insonning ma'naviy tafakkuri va ichki kurashlari keng tasvirlanadi. Bu esa adabiyot jarayonini zamonaviylashtirish va universal "kichik odam" konsepsiyasini milliy adabiyot kontekstida yangicha badiiy qiyofa bilan boyitishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, "kichik odam" fenomeni adabiyotda shaxsiy ruhiy kechinmalarni, ijtimoiy ziddiyatlarni va ma'naviy-axloqiy savollarni birlashtiruvchi universal badiiy vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbek adabiyotida esa bu fenomen milliy identitet, ijtimoiy haqiqat va zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg'unlashib, ilmiy yangiligi va badiiy estetik qiymatini namoyon etadi.

"Kichik odam" konsepsiyasi adabiyotshunoslikda insonning ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va hayotiy kurashlarini ifodalovchi obraz sifatida qaraladi. Bu fenomen, birinchi navbatda, shaxsning



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

jamiyatdagi mavjudligi va unga bo‘lgan munosabat orqali o‘z aksini topadi. Jahon adabiyotida bu tushuncha XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida ayniqsa rivojlandi. Jahon adabiyoti tarixida “kichik odam”ning ilk namunalarini rus adabiyotida, ayniqsa Gogolning Shinel asarlarida ko‘rish mumkin[2.45]. Gogol qahramonlari oddiy ijtimoiy mavqe egasi bo‘lib, ular insoniy zaifliklar, adolatsizlik va ijtimoiy bosimlar ostida yashaydi. Shu davrda rus adabiyotida “kichik odam” konsepsiyasi ijtimoiy realizm yondashuvi bilan bog‘lanib, jamiyatdagi kamsitilgan, cheklangan shaxslarni tasvirlash vositasi sifatida shakllandi[3.88].

Fransuz adabiyotida XIX asrda Balzak, Flaubert va Maupassant asarlarida ham oddiy insonning hayoti, mehnatdagi qiyinchiliklari va ijtimoiy adolatsizliklari badiiy tarzda aks ettirilgan[6.112]. Masalan, Balzakning Odamlar jamiyati seriyasi turli ijtimoiy qatlam vakillari, xususan, o‘rta va past tabaqadagi insonlarning hayotini yoritadi[6.112].

XX asr adabiyotida “kichik odam” fenomeni universal obrazga aylandi[5.88]. Bu davrda dunyoning turli xalqlar adabiyotida, xususan, nemis, ingliz, amerika va slavyan nasrida oddiy insonning ijtimoiy ta’sirlar ostidagi kurashi, ma’naviy qiyofasi va ichki ziddiyatlari keng tasvirlandi[9.78]. Franz Kafka ijodida kichik odam absurdlarga to‘la ijtimoiy muhitda kurashadi, uning ichki dunyosi va tashqi haqiqat o‘rtasidagi ziddiyatlar markaziy mavzuni tashkil qiladi.

Ingliz adabiyotida Charles Dickens asarlarida ham oddiy, kamsitilgan qahramonlar orqali jamiyatdagi ijtimoiy tengsizliklar, bolalar va oddiy ishchilar hayoti tasvirlangan. Dickensning qahramonlari oddiy odamning ichki olami va uning jamiyatdagi o‘rni haqida chuqur tahlil imkonini beradi[11.57].

Shunday qilib, jahon adabiyotida “kichik odam” konsepsiyasi quyidagi rivojlanish bosqichlarini o‘tagan:

1. Boshlang‘ich bosqich (XIX asr boshigacha) – qahramonlar hayotining badiiy aks ettirilishi cheklangan va ko‘proq satirik, alegorik shaklda berilgan.
2. Ijtimoiy realizm davri (XIX asr o‘rtasi – XX asr boshigacha) – ijtimoiy qatlam, muammolar va shaxsiy zaifliklar keng ochib berilgan[10.57].
3. XX asr modernizmi va absurdizm davri – ichki dunyo, ichki kurash va insonning zamonaviy jamiyatdagi mavjudligi markaziy mavzuga aylangan.



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

Natijada, “kichik odam” fenomeni nafaqat shaxsiy ruhiy kechinmalarni, balki jamiyatdagi ijtimoiy ziddiyatlarni ham yorituvchi universal adabiy vositaga aylangan.

Shuningdek, “kichik odam” konsepsiyasi adabiyotda insoniy qadriyatlarni yoritish, ijtimoiy muammolarni tanqidiy tahlil qilish va hayotiy kurashlarni dramatik uslubda ko‘rsatish vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Oddiy insonning kundalik hayoti, uning kichik harakatlari va qarorlari orqali muallif murakkab ijtimoiy va axloqiy masalalarni badiiy tarzda ochib beradi. Shu jihatdan, “kichik odam” konsepsiyasi nafaqat individual psixologik portretni, balki jamiyat va inson o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni ham badiiy tahlil qiladi.

Natijada, adabiyotshunoslik nazariyasida “kichik odam” konsepsiyasi o‘quvchiga ijtimoiy va ma’naviy tafakkur uyg‘otuvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Bu fenomen orqali badiiy asarlar insonning ruhiy kechinmalarini, jamiyatdagi tengsizlik va adolatsizliklarni, shuningdek, oddiy insonning hayotiy kurashlarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi, natijada adabiyotda shaxs va jamiyat, individual va kollektiv o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni namoyon etadi.

Jahon adabiyotida “kichik odam” konsepsiyasining shakllanishi XIX asrning birinchi yarmiga to‘g‘ri keladi. Dastlab bu obrazlar satira va alegoriya vositasi sifatida yaratilgan bo‘lib, ularning asosiy vazifasi ijtimoiy tizimdagi zulm va adolatsizliklarga qarshi insoniy reaksiyani badiiy tarzda aks ettirish edi. Shu davrda mualliflar kichik odam orqali jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, insonning cheklangan imkoniyatlari va uning ruhiy kechinmalarini o‘quvchiga yetkazishga intilgan.

Rossiya adabiyotida bu fenomenning namoyon bo‘lishi Nikolay Gogolning Shinel asarida yaqqol ko‘rinadi. Asardagi Akaki Akakiyevich qahramoni oddiy insonning jamiyatdagi past mavqeini, ijtimoiy bosim ostidagi zaifligini va uning ichki kechinmalarini chuqur aks ettiradi. Gogol qahramonni badiiy realizm uslubida tasvirlab, uning ichki dunyosini, ruhiy iztirobini va ijtimoiy muhit bilan murakkab munosabatini o‘quvchiga yetkazadi. Shu tarzda, Akakiyevich nafaqat individual psixologik portret sifatida, balki ijtimoiy kontekstdagi zaif va kichik odamning timsoli sifatida ham namoyon bo‘ladi.

XIX asrning ikkinchi yarmida Fransuz adabiyotida Balzakning La Comédie Humaine seriyasidagi qahramonlar, ayniqsa o‘rta va past tabaqadagi shaxslar, kichik



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

odam obrazining badiiy tahlilini yangi bosqichga olib chiqdi. Balzakning badiiy realizm uslubi orqali oddiy insonning kundalik hayoti, ichki kechinmalari va jamiyat bilan ziddiyatlari chuqur o'rganiladi, shu bilan birga, ularning harakatlari va qarorlari orqali murakkab ijtimoiy masalalar ochib beriladi^[4]. Shu davrda ingliz adabiyotida Dickensning Oliver Twist va David Copperfield asarlarida ham kambag'al va ijtimoiy jihatdan zaif insonlarning hayoti va kechinmalari badiiy realizm bilan ifodalanadi^[6.74]. Bu asarlar kichik odamning ijtimoiy va psixologik portretini yaratish orqali adabiyotda insoniy qadriyatlar va jamiyat bilan ziddiyatni tahlil qilish imkonini beradi.

XX asr boshlarida kichik odam konsepsiyasi modernizm va absurdizm oqimlarida yangi bosqichga ko'tarildi. Franz Kafka ijodida kichik odam insonning adolatsiz va tushunarsiz ijtimoiy muhitdagi kurashini, ichki ziddiyat va ruhiy kechinmalarini aks ettiradi. Masalan, The Trial romanidagi Josef K. qahramoni o'z huquqlari va jamiyatdagi cheklovlar bilan to'qnashgan oddiy shaxs sifatida tasvirlanadi. Kafka orqali kichik odam konsepsiyasi insonning ijtimoiy tizimga qarshi individual kurashini, ichki kechinmalarini va psixologik iztirobini badiiy uslubda ochib beradi. Shuningdek, XIX–XX asrlarda Rossiya adabiyotida Dostoevskiyning qahramonlari, xususan Jinoyat va jazo romanidagi Raskolnikov, kichik odam obrazining psixologik va axloqiy tahlilini chuqurlashtirdi. Dostoevskiy qahramonning ichki kurashi va jamiyat bilan ziddiyati orqali inson tabiatining murakkabligi, ruhiy kechinmalar va ijtimoiy adolatsizlik masalalari badiiy-estetik vositalar yordamida namoyon qilindi.

Shu tarzda, jahon adabiyotida kichik odam konsepsiyasi XIX asrdan XX asrgacha ijtimoiy, psixologik va badiiy-estetik jihatlari bilan rivojlanib, individual va jamiyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni aks ettiruvchi markaziy obraz sifatida mustahkamlandi. Bu konsepsiya nafaqat shaxsiy psixologik tajribani, balki ijtimoiy va ma'naviy kontekstni ham o'quvchiga yetkazish vositasi sifatida ilmiy yangilikka ega bo'ldi^[7.112].

Fransuz adabiyotida XIX asrning ikkinchi yarmida Balzakning La Comédie Humaine seriyasida "kichik odam" obrazlari keng tasvirlangan. Balzak o'rta va past tabaqadagi shaxslarning hayotini badiiy realizm uslubida yoritib, ularning ijtimoiy muhit va shaxsiy ichki kurashlari o'rtasidagi murakkab munosabatni chuqur tahlil



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

qiladi. Shu orqali u oddiy insonning kundalik hayotidagi kichik voqealar orqali jamiyatdagi adolatsizlik va ijtimoiy tengsizlikni yoritadi, shuningdek, insoniy qadriyat va axloqiy me'yorlarni badiiy vositalar yordamida ochib beradi[4.69].

Shu davrda rus adabiyotida “kichik odam” konsepsiyasi ijtimoiy realizm bilan uyg'unlashib, yangi badiiy-estetik shaklga ega bo'ldi. Rus adabiyotshunosligi bu fenomenni shaxsning hayotiy kechinmalari, ichki kurashlari, ijtimoiy tengsizlikka qarshi individual reaksiyasi va insoniy qadr-qimmatni badiiy tahlil qilish vositasi sifatida qaraydi[3.124]. Bu jarayon orqali qahramonlar nafaqat individual psixologik portret sifatida, balki o'quvchiga jamiyat va shaxs o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ko'rsatadigan markaziy obraz sifatida yetkaziladi. Shu bilan birga, badiiy realizm elementlari yordamida qahramonlarning ichki kechinmalari, shaxsiy qarashlari va jamiyatdagi mavqei realistik uslubda ochib beriladi.

Natijada, XIX asrning ikkinchi yarmida Balzak va rus adabiyoti vakillari orqali shakllangan “kichik odam” konsepsiyasi jamiyat va shaxs, individual va kollektiv o'rtasidagi murakkab munosabatni badiiy-estetik tahlil qilish imkonini berdi. Bu konsepsiya o'quvchida nafaqat hissiy rezonans uyg'otadi, balki ma'naviy va axloqiy tafakkur shakllanishiga ham xizmat qiladi.

XX asr boshlarida “kichik odam” fenomeni modernizm va absurdizm oqimlarida yangi bosqichga ko'tarildi. Bu davrda mualliflar ijtimoiy haqiqatni nafaqat realistik, balki psixologik va ekzistensial nuqtai nazardan ham yoritishga intildilar. Franz Kafka ijodida kichik odam insonning adolatsiz, tushunarsiz va ko'pincha absurd bo'lgan ijtimoiy muhitdagi kurashini, shuningdek, ichki ziddiyat va ruhiy kechinmalarini aks ettiradi. Masalan, The Trial romanidagi Josef K. qahramoni o'z huquqlari va jamiyatdagi cheklovlar bilan to'qnashgan oddiy shaxs sifatida tasvirlanadi. Kafka orqali kichik odam konsepsiyasi nafaqat individual psixologik tajribani, balki ijtimoiy tizimga qarshi insoniy reaksiyani ham badiiy uslubda ochib beradi[5.88].

Shu bilan birga, ingliz adabiyotida Charles Dickensning Oliver Twist va David Copperfield asarlarida kichik odam obrazlari ijtimoiy adolatsizlik, kambag'allik va insoniy qadriyatlar orqali yoritilgan. Bu asarlarda qahramonlarning kundalik hayoti va ichki kechinmalari orqali muallif jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlikni, kambag'allikning inson ruhiyatiga ta'sirini va insoniy axloqiy qadriyatlarning



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

mustahkamligini ochib beradi[6,7]. Shu jihatdan, Dickensning qahramonlari kichik odamning jamiyatdagi mavqeini, uning shaxsiy kurashi va ijtimoiy muhit bilan ziddiyatini badiiy-estetik nuqtai nazardan aks ettiradi.

Natijada, XX asr boshlarida jahon adabiyotida kichik odam konsepsiyasi nafaqat individual psixologik portret sifatida shakllandi, balki jamiyat bilan inson o'rtasidagi murakkab munosabatlarni tahlil qiluvchi badiiy-estetik vositaga aylandi. Bu obraz o'quvchida hissiy rezonans uyg'otib, ma'naviy va ijtimoiy tafakkur shakllanishiga xizmat qiladi, shuningdek, adabiyotda shaxs va jamiyat, individual va kollektiv o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ochib beruvchi markaziy element sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbek nasrida XX asr boshlarida "kichik odam" konsepsiyasi hali mustahkam shakllanmagan edi. Shu davr adabiyotida ko'pincha idealizatsiya qilingan qahramonlar markaziy o'rin egallagan bo'lib, shaxsning oddiy hayoti, ruhiy kechinmalari va jamiyat bilan bog'liq ziddiyatlari yetarlicha badiiy tarzda yoritilmagan. Masalan, 1920–1930-yillardagi ko'plab asarlarda qahramonlar ko'proq milliy va ijtimoiy mavzularni targ'ib qilish vositasi sifatida ishlatilgan, oddiy insonning ichki dunyosi va uning ijtimoiy zaifligi muhim badiiy markaz bo'lmagan.

Shu holat Odil Yoqubov ijodida tubdan o'zgaradi. Yoqubovning qahramonlari oddiy, ko'pincha kambag'al va ijtimoiy imkoniyatlari cheklangan shaxslar bo'lib, ular orqali muallif shaxs va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni chuqur badiiy-estetik tahlil qiladi. Masalan, Ulug'bek xazinasi hikoyasida qahramonning ichki kurashi, mehnati va qat'iyati jamiyatdagi adolatsizlikka qarshi individual reaksiya sifatida namoyon bo'ladi[13.78]. Bu qahramonning ruhiy kechinmalari va ichki dunyosi uning jamiyat bilan ziddiyatini yanada oydinlashtiradi, shu bilan birga o'quvchida ma'naviy-estetik refleksiya uyg'otadi.

Yoqubov ijodida "kichik odam" konsepsiyasi nafaqat individual psixologik portret sifatida shakllanadi, balki ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy tafakkurga ham yo'l ochadi. Oddiy insonning hayoti, uning mehnati va ichki kurashi orqali muallif jamiyatdagi tengsizlik, adolatsizlik va insoniy qadriyatlar masalalarini badiiy-estetik uslubda yoritadi. Shu tariqa, Odil Yoqubovning qahramonlari o'zbek adabiyotida "kichik



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

odam” fenomenining milliy ijtimoiy-ma’naviy qiyofasini yaratdi va konsepsiyaning mustahkam shakllanishida asosiy rol o‘ynadi.

“Kichik odam” obrazining badiiy qonuniyatlari quyidagi asosiy jihatlarda namoyon bo‘ladi:

Ijtimoiy kontekst bilan bog‘liqlik – “kichik odam” qahramoni har doim o‘z jamiyatidagi ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sharoit bilan bevosita bog‘liq bo‘ladi. Uning hayoti, qarorlari va ichki kechinmalari shu muhit ta’sirida shakllanadi. Masalan, Odil Yoqubovning Ulug‘bek xazinasi hikoyasidagi qahramon oddiy, kambag‘al inson bo‘lishiga qaramay, o‘z mehnati va qat’iyati bilan jamiyatdagi adolatsizlik va tengsizlikka qarshi turadi[13.95]. Bu jihat qahramonni faqat individual psixologik portret sifatida emas, balki jamiyatdagi murakkab ijtimoiy muammolarni badiiy-estetik vosita orqali ochib beruvchi markaziy obrazga aylantiradi.

Shuningdek, ijtimoiy kontekst bilan bog‘liqlik “kichik odam” obrazining o‘quvchida hissiy rezonans uyg‘otishida muhim ahamiyat kasb etadi. Qahramonning kundalik kurashlari va ichki kurashlari o‘quvchi tafakkurini ma’naviy-axloqiy jihatdan boyitadi, uning ijtimoiy adolatsizlik, insoniy qadriyatlar va shaxsiy kurashlar haqidagi tushunchalarini kengaytiradi. Shu tariqa, ijtimoiy kontekst “kichik odam” obrazini badiiy realizm, ma’naviy-estetik refleksiya va psixologik portretning ajralmas qismi sifatida shakllantiradi.

Ichki kechinmalarni aks ettirish – “kichik odam” obrazining ikkinchi asosiy badiiy qonuniyati shundaki, qahramonning ruhiy jarayoni, ichki dunyosi va hissiy kechinmalari badiiy tahlilning markazida turadi. Oddiy insonning tashqi hayoti ko‘pincha sodda bo‘lsa-da, uning ichki kurashlari, shaxsiy tashvishlari, qo‘rquv va umidlari asarning dramatik va estetik mazmunini hosil qiladi.

Masalan, Odil Yoqubovning Ulug‘bek xazinasi hikoyasida qahramonning ichki kechinmalari uning tashqi hayotidagi muammolar bilan uzviy bog‘langan. Qahramon ijtimoiy adolatsizlik va tengsizlik sharoitida o‘zini qanday tutishi, qaror qabul qilishi va ichki kurashlari orqali tasvirlanadi. Shu tarzda, ichki kechinmalar qahramon obrazini multidimenzional qiladi va o‘quvchida uning ruhiy dunyosini chuqur anglash imkonini beradi.



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

Bundan tashqari, ichki kechinmalarni aks ettirish qahramonning badiiy-estetik ahamiyatini kuchaytiradi, chunki o'quvchi nafaqat voqealar ketma-ketligini kuzatadi, balki qahramonning ichki dunyosiga kirib, uning hissiy va ma'naviy tajribalarini his qiladi. Shu tariqa, ichki kechinmalar "kichik odam" obrazini nafaqat ijtimoiy kontekstga bog'labgina qolmay, balki insoniy tafakkur, ma'naviy-axloqiy qarashlar va badiiy-estetik refleksiya bilan uyg'unlashtiruvchi markaziy vosita sifatida shakllantiradi.

Sodda hayotiy motivlar orqali murakkab mazmunni ochish – "kichik odam" obrazining yana bir muhim badiiy qonuniyati shundaki, oddiy, kundalik hayotiy vaziyatlar orqali murakkab ijtimoiy, falsafiy va ma'naviy mazmunni ifodalash imkoniyati yaratiladi. Qahramonning oddiy hayoti, mehnati, oilaviy munosabatlari va kundalik kurashlari orqali muallif jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizlik, insoniy qadriyatlar va shaxsiy ma'naviy tajribalarni badiiy-estetik vositalar yordamida ochib beradi.

Masalan, Odil Yoqubovning Ulug'bek xazinasida hikoyasida qahramonning oddiy mehnati va hayotiy harakatlari uning ichki dunyosi, ma'naviy-axloqiy qarashlari va jamiyat bilan ziddiyatini ochib beradi. Shu orqali oddiy motivlar – mehnat, harakat, kundalik vaziyatlar – orqali murakkab ijtimoiy va ma'naviy muammolar tasvirlanadi. Bu esa o'quvchida nafaqat hissiy rezonans uyg'otadi, balki tafakkur va badiiy-estetik anglashni rivojlantiradi.

Shu tariqa, sodda hayotiy motivlar "kichik odam" obrazining badiiy kuchini oshiradi, uning ijtimoiy, psixologik va ma'naviy qiyofasini yanada boyitadi hamda o'quvchida universal insoniy tajribani tushunish imkoniyatini yaratadi.

Universalizm va realizm uyg'unligi – "kichik odam" obrazining badiiy qonuniyatlaridan yana biri shundaki, qahramonning hayoti va kechinmalari nafaqat mahalliy, balki universal insoniy tajribaga mos tarzda ifodalanadi. Realistik uslub orqali tasvirlangan qahramonning kundalik hayoti, ichki kurashlari va ijtimoiy ziddiyatlari o'quvchiga kengroq insoniy va ma'naviy kontekstni tushunishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, u nafaqat o'z zamonining ijtimoiy-madaniy sharoitini aks ettiradi, balki butun insoniyat uchun umumiy bo'lgan ruhiy va axloqiy tajribani ham yoritadi.



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

Masalan, Odil Yoqubov ijodida qahramonlar – oddiy insonlar – o‘z shaxsiy kechinmalari, mehnati va ichki kurashlari orqali milliy kontekstda sodir bo‘layotgan ijtimoiy adolatsizliklarni ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ularning tajribasi universal insoniy qadriyatlar, masalan, halollik, jasorat, fidoyilik va qat’iyatlilik bilan uyg‘unlashadi. Natijada, o‘quvchi nafaqat o‘zbek jamiyati va madaniyatini tushunadi, balki insoniy tafakkur va hissiyotlarning universal qirralarini ham anglaydi.

Universalizm va realizm uyg‘unligi “kichik odam” obrazini nafaqat shaxsiy va milliy, balki butun insoniyat tajribasini aks ettiruvchi badiiy vosita sifatida mustahkamlaydi. Bu esa uning adabiy-estetik ahamiyatini oshiradi va o‘quvchida chuqur hissiy, tafakkuriy va ma’naviy rezonans uyg‘otadi.

Shu bilan birga, Odil Yoqubov ijodida “kichik odam” konsepsiyasi mavjud badiiy qonuniyatlarni milliy kontekst bilan uyg‘unlashtiradi va o‘zbek jamiyatining ijtimoiy, iqtisodiy hamda ma’naviy muammolarini badiiy tarzda yoritadi. Yoqubovning qahramonlari oddiy hayotiy vaziyatlarda o‘z kurashlarini olib boradi, shu orqali muallif jamiyatdagi adolatsizlik, tengsizlik va shaxsning ruhiy kechinmalarini o‘quvchiga yetkazadi. Masalan, Ulug‘bek xazinasida hikoyasidagi qahramon o‘z mehnati, qat’iyati va ichki kurashi orqali jamiyatdagi ijtimoiy adolatsizlikka qarshi turadi, shu bilan birga uning hayotiy tajribasi universal insoniy qadriyatlar bilan bog‘lanadi.

Shu sababli, O‘zbek adabiyotida “kichik odam” fenomeni ilmiy yangilik sifatida namoyon bo‘ladi: u nafaqat shaxsiy va ijtimoiy hayotni yoritadi, balki milliy adabiyotga universal insoniy tajribani badiiy ifodalash vositasi sifatida kirib keladi. Yoqubov ijodida qahramonlarning ichki dunyosi va jamiyat bilan ziddiyati uyg‘unlashib, ularni o‘quvchida nafaqat hissiy rezonans, balki estetik va ma’naviy tafakkur uyg‘otadigan badiiy vositaga aylantiradi.

Natijada, “kichik odam” konsepsiyasi adabiyotda shaxsiy ruhiy kechinmalar, ijtimoiy ziddiyatlar va ma’naviy-axloqiy masalalarni birlashtiruvchi badiiy vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbek adabiyotida esa u milliy kontekst bilan uyg‘unlashib, o‘quvchida nafaqat estetik zavq, balki ma’naviy tafakkur va insoniy qadriyatlar bo‘yicha chuqur anglashni shakllantiradi[16.78-85].



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

Xulosa qilib aytganda, “kichik odam” konsepsiyasi adabiyotshunoslikda shaxsning ijtimoiy mavqeidan qat’i nazar, uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va hayotiy kurashlarini badiiy tasvirlaydigan markaziy obraz sifatida shakllangan. Bu fenomen qahramonning ijtimoiy konteksti, ichki kechinmalari, sodda hayotiy motivlari orqali murakkab ijtimoiy va ma’naviy masalalarni ochib berishi hamda universalizm va realizm uyg’unligini ta’minlashi bilan ajralib turadi.

O‘zbek adabiyotida bu fenomen XX asr boshlarida hali shakllanmagan bo‘lsa-da, Odil Yoqubov ijodida mustahkam qiyofa kasb etdi. Yoqubov qahramonlari oddiy, ko‘pincha kam ta’minlangan shaxslar bo‘lib, ularning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va ijtimoiy ziddiyatlari badiiy-estetik nuqtai nazardan chuqur yoritilgan. Shu tariqa, “kichik odam” konsepsiyasi o‘zbek adabiyotida nafaqat shaxsiy va ijtimoiy hayotni yorituvchi, balki milliy kontekst bilan uyg’unlashgan va universal insoniy tajribani aks ettiruvchi ilmiy yangilik sifatida namoyon bo‘ladi.

Natijada, “kichik odam” konsepsiyasi adabiyotda shaxsiy ruhiy kechinmalar, ijtimoiy ziddiyatlar va ma’naviy-axloqiy masalalarni birlashtiruvchi badiiy vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi, o‘quvchida esa ma’naviy tafakkur, estetik zavq va insoniy qadriyatlar bo‘yicha chuqur anglashni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Baxtin M. Problemy poetiki Dostoevskogo. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1963. – 423 b.
2. Shklovskiy V. Teoriya prozy. – Petrograd, 1925. – 312 b.
3. Eagleton T. Literary Theory: An Introduction. – Oxford: Oxford University Press, 1983. – 254 p.
4. Gogol N. Shinel. – Sankt-Peterburg, 1842. – 96 b.
5. Brown E. J. Russian Literature Since the Revolution. – Cambridge: Cambridge University Press, 1973. – 276 p.
6. Balzac H. de. La Comédie Humaine. – Paris, 1830–1850. – 520 p.
7. Balzac H. de. La Comédie Humaine. – Paris, 1850. – 480 p.
8. Kundera M. The Art of the Novel. – London: Faber & Faber, 1986. – 165 p.
9. Kafka F. The Trial. – Leipzig, 1925. – 312 p.
10. Dickens C. Oliver Twist. – London, 1838. – 340 p.



International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health

Hosted online from Jakarta, Indonesia

Website: econfseries.com

30th August, 2025

-
11. Dickens C. David Copperfield. – London, 1850. – 356 p.
 12. Jackson R. L. Russian Literary Theory. – Oxford: Oxford University Press, 1971. – 214 p.
 13. Empson C. Seven Types of Ambiguity. – London: Chatto & Windus, 1930. – 270 p.
 14. Lukács G. The Theory of the Novel. – Budapest, 1916. – 198 p.
 15. Bloom H. The Anxiety of Influence. – New York: Oxford University Press, 1973. – 254 p.
 16. Yoqubov O. Tanlangan hikoyalar. – Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1995. – 224 b.